

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 10, Sayı/ Issue 18 (Haziran/ June 2025), ss./ pp. 33-55
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.1692872

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 06. 05. 2025
Kabul Tarihi/ Accepted: 28. 06. 2025

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK SANATINA AİT SEMBOLLERİN ÇAĞDAŞ YABANCI RESSAMLARIN ESERLERİNE YANSIMASI

THE SYMBOLS OF PRE-ISLAMIC TURKISH ART REFLECTED IN THE WORKS OF CONTEMPORARY FOREIGN ARTISTS

Tahir BÜYÜKKARAGÖZ*

Öz

Sanat ve kültür arasındaki derin ilişki, zengin bir ilham, tefekkür ve keşif kaynağı olarak yüzyıllardır insanlığı büyülemiştir. Çağdaş söylemde sanat genellikle kültürün dışında gelişen ayrı bir olgu olarak görülse de, tarih boyunca çeşitli kültürler sanatın gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Siyasi, ideolojik, ekonomik ve teknolojik gelişmeler gibi kültürel faktörler sanatsal uygulamaların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Günümüz çağdaş resim sanatında da kültürel etkiler sanatsal ifade biçimlerini birçok yönden etkilemekte ve şekillendirmektedir. Bunların en başında da derin ve köklü bir geçmişe sahip olan Türk kültürü gelmektedir. Türk kültürü, kökleri Orta Asya'ya kadar uzanan zengin bir mirasa sahiptir. Bu kültürel miras, günümüzde birçok Türk sanatçının eserlerinin temel bileşenini oluşturmakla kalmamış, aynı zamanda çeşitli ülkelerden çağdaş sanat eserleri üreten sanatçıların üslup gelişiminde de ana katalizör olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmada, Türk tarihinin kültürel köklerinden beslenen birçok çağdaş yabancı sanatçının sanat eserlerinin biçimsel özellikleri, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, Türk kültürüne ait birçok maddi kültür unsurunun söz konusu bu sanatçılara ilham kaynağı olduğu ve sanatsal ifade biçimlerine etkili bir şekilde nüfuz ettiği görülmüştür. Bazı sanatçılar bu unsurları kültürel arka planlarını gizlemeden eserlerinde

* Sorumlu Yazar/Responsible Author: Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun MYO, Tasarım Bölümü, Samsun/Türkiye. E-Posta: tahir.buyukkaragoz@omu.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0825-2486>

kullanırken, bazı sanatçılar ise bu unsurları eserlerinin bir parçası olarak ilham kaynağı olarak kullanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültürü, İslamiyet Öncesi Türk Sanatı, Çağdaş Sanat, Sanatta Etkileşim, Sanatsal Kimlik Oluşumu.

Abstract

The deep relationship between art and culture has fascinated humanity for centuries as a rich source of inspiration, contemplation and discovery. Although in contemporary discourse art is often seen as a separate phenomenon that develops outside of culture, various cultures throughout history have significantly influenced the development of art. Cultural factors such as political, ideological, economic and technological developments play an important role in shaping artistic practices. In today's contemporary painting, cultural influences affect and shape artistic expression in many ways. Foremost among these is Turkish culture, which has a deep and deep-rooted history. Turkish culture has a rich heritage whose roots go back to Central Asia. This cultural heritage has not only formed the basic component of the works of many Turkish artists today, but has also been the main catalyst in the stylistic development of artists producing contemporary works from various countries. In this context, in this study, the formal characteristics of the works of many contemporary foreign artists who are nourished by the cultural roots of Turkish history are analysed comparatively through content analysis, one of the qualitative research methods. As a result of the analysis, it was seen that many material culture elements of Turkish culture were a source of inspiration for these artists and effectively penetrated their artistic expression. While some of these artists used these elements in their works without hiding their cultural background, some artists used these elements as a source of inspiration as part of their works.

Keywords: Turkish Culture, Pre-Islamic Turkish Art, Contemporary Art, Interaction in Art, Artistic Identity Formation.

1. Giriş

Dünyanın çeşitli coğrafyalarında mevcudiyet gösteren Türklerin tarih sahnesine çıkışı, çeşitli araştırmalarla farklı zaman dilimlerine bağlanılmaktadır¹. Kazakistan, Rusya, Çin ve Türkiye'den araştırmacıların özellikle arkeoloji alanında yaptığı son araştırmalara göre Türk tarihi MÖ. 3000'li yıllarda aydınlanmaya başlamıştır². Bazı araştırmalar Sümerlerle yakın akraba olan Türklerin MÖ. 4000 yıllarına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu öne sürmektedir³. Togan'a göre ise, Türkmenistan'ın Aşkabat kenti yakınlarında bulunan Anau Antik Kenti'nde yapılan arkeolojik çalışmalara göre, tarihi MÖ. 4500'lere dayanan bir medeniyetin izlerine rastlanmaktadır⁴. Türk kökenli olduğuna inanılan bu medeniyetin tarihi bir başka tahmine göre yaklaşık MÖ. 9000 yılına kadar gitmektedir. Hal böyle iken Ortaylı'nın da söz ettiği gibi *Türkler olmadan bir dünya tarihi yazmak da mümkün değildir*⁵. Bu durum Dünya sanat tarihinin gelişimi göz önünde bulundurulduğunda da vurgulanması gereken bir ihtiyaçtır. Çünkü Türkler binlerce yıldır sanatı besleyen kültürel, sosyal ve politik bir birikime ev sahipliği yapmıştır.

Türkler tarih sahnesinde yerlerini aldıkları günden bu yana dünya üzerinde kültür ve sanata dair pek çok iz bırakmışlardır. Birçok toplum ise kültürel kimlik oluşturma süreçlerinde Türklerin bırakmış olduğu bu izlerden yararlanarak pek çok sanat eseri üretmiştir. Bu eserlerde var olan imgeler ise bu izlerin en kolay ayırt edilebilen unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ve buna benzer imgeler arasındaki benzerliklere bazı araştırmalar her ne kadar rastlantı, ortak kültür veya etkileşim gibi olgular ile yaklaşıldığında, bu imgelerin içerdiği tekrar eden

¹ Hatipoğlu 1979, 79; Alaca 2020, 20.

² Carter-Findley 2006; Taşağıl 2024.

³ Gerey 2005, 5; Glück 2010, 123.

⁴ Togan 1981, 7.

⁵ Ortaylı 2015, 13.

söylemler, sanatsal ilişki ağları ve benzer biçimsel özellikler bu imgelerin bir etkileşim veya rastlantının aksine tercihen kullanımını düşündürmektedir.

Bu düşünce bağlamında bu durumun ispatı ise Türk sanatı açısından varlık yokluk mücadelesinin bir parçası olarak düşünülmelidir. Çünkü modern sanatın gelişim sürecine ilişkin Batılı kaynaklarda, Türk sanatının katkılarının yeterince vurgulanmadığı; ayrıca Türk kültür kökenli bazı öğelerin farklı kültürlerle (örneğin Arap, İran, Hint veya Çin) atfedildiği dikkat çekmektedir. Diğer yandan birçok araştırmaya ve çoğu Batılı anlayışa göre tüm Batılı sanatçılar Antik Yunan'ın öğrencileri olarak eğitilmiş ve Yunanlılar da Mısırlı hocalar tarafından eğitilmiştir. 19. yüzyıldan günümüze kadar Avrupa'da hâkim olan bu anlayış Türk sanatını ve kültürünü göz ardı etmiştir. Hatta bu anlayış Türk sanatına ait ürünleri ve sanat eserlerini ilkel kabile çalışmaları olarak da görmüştür⁶.

Türk sanatını dünya sanat tarihinin gelişim süreçlerinden uzaklaştıran bu düşünce biçimine karşı birtakım çalışmalar yapılmış olsa da bu düşünceyi kırmak için hala tatmin edici pek çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu bağlamda bu araştırma, bu kalıplaşmış fikirleri kırmaya yönelik anlaşılır ve açıklanabilir kanıtlar sunmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı ise İslamiyet öncesi Türk Sanatına ait sembollerin çağdaş yabancı sanatçılar tarafından nasıl benimsendiğini biçimsel ve kültürel düzeyde ortaya koyarak, Türk Sanatının modern sanat üzerindeki etkisine ilişkin göz ardı edilen katkılarını görünür kılmaktır. Bu bağlamda çalışma, hem Batı merkezli sanat tarihi anlayışına eleştirel bir perspektif sunmakta hem de Türk kültürel mirasının çağdaş sanattaki yansımalarını disiplinler arası bir yaklaşımla analiz etmektedir.

2. Kimlik ve Değer

Kültür, tarih, kişisel deneyimler gibi çeşitli faktörlerden etkilenen ve karmaşık bir kavram olan kimlik olgusu en basit tanımıyla bireylerin veya toplumların “Sen kimsin?, kimlerdensin?, nereden geliyorsun?” sorularına verdikleri yanıtlardır. Öte yandan bu kişi veya kişilerin neye veya kimlere karşı olduğu sorusuna da dolaylı bir cevap niteliğindedir. Alanında uzman antropolog Levi-Strauss, bu evrensel gerçeği *Ego Versus Antre* (Ötekilere karşı ben) ilkesi⁷ üzerinden aktarmaktadır. Bireylerin ve grupların bu sorulara verdikleri yanıtlar, onların kültürel geçmişlerinden, sosyal yapılarından ve dünyaya bakış açılarından etkilenmektedir. Cevaplar zaman ve mekâna, durum ve koşullara, çevrenin beklentilerine ve olayların gidişatına göre değişebilmektedir. Ancak bu tercihlerin tamamı insanların kişisel veya kültürel geçmişi ve kimliğiyle bağlantılıdır. Daha eski dönemlerde ya da daha küçük topluluklarda da kimlik kavramı bulunmasına karşın kimlikle ilgili hiçbir sorun ortada bulunmamaktaydı. Sosyal ve kültürel değişimler yayılıp hızlandıkça insanların kendi kimliklerini ve seçimlerini anlamaları da bir zorluk haline gelmiştir. Kimlik, özü itibarıyla kültür ve değerlerin etkileşiminden kaynaklanan karmaşık bir konudur. Gelenekler geliştikçe ve değişimler hız kazandıkça bireyler, gruplar ve hatta toplumlar kimliklerini kaybetmeye başlamış, ardından kaybolan kimliklerini yeniden keşfetme arayışına girmişlerdir⁸.

Bu kimlik arayışları özgünlük tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Özgünlük, bir nesnenin veya olgunun tekilliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Var olan tüm değer orijinale aittir, hiçbir kopyaya ait değildir. Değer açısından söz konusu varlık kesinlikle ikame edilemez. Çünkü belirli genel özelliklerin veya değerler dizisinin taşıyıcısı durumundadır.

Bu değerler dizisini sergileyen tek bir kişi olsa bile ilke olarak aynı diziyi sergileyen başkaları da olabilir. Bunları A ve B olarak kodlayacak olursak. A ve B'yi birbirinden ayıran

⁶ Glück 2010, 122; Küçükyıldız 1997, 170.

⁷ Nar 2014; Uğurlu 2014, 39.

⁸ Güvenç 1993, 3-7.

şey A'nın B'ninkinden farklı bir geçmişe sahip olmasıdır. Bu geçmişler en azından zamansal açıdan farklılık gösterecektir. B zorunlu olarak orijinal A'dan daha sonra ortaya çıkmıştır. Yapısal olarak da farklılık gösterirler. B'nin ortaya çıkış şekli genellikle A'nın ortaya çıkış şeklinden farklıdır; B planlı bir eylem içerirken, A doğal bir süreç içerisinde ortaya çıkmış olabilir. Eğer A'nın B'den daha değerli olduğu düşünülüyorsa, değer farkının yaş, özgünlük ve nedensel etki gibi yönleri kapsayan bir tür tarihsel öneme atfedilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Tarihi değer başlı başına yeterli olmasa da çeşitli değerler tarihsel özelliklerle ilişkilendirilebilir. Örneğin tarihsel özgünlüğün değeri, başka niteliklere sahip olunmasına bağlıdır. Genel olarak, otantik olan ancak belgesel değeri, bilimsel ilgisi, sanatsal önemi veya nedensel rolü gibi başka açılardan da değerliyse korunmaya değerdir⁹.

3. Sanatta İlham, Kendine Mal Etme ve Kopyalama

Sanat dünyasında ilham ve kopyalama iki farklı kavramdır. İlham, yeni ve orijinal bir şey yaratmak için birçok farklı kaynaktan fikir, duygu veya deneyim arama sürecidir. Sanatçıların başkalarından öğrenmesine, farklı tarzları keşfetmesine ve kendi benzersiz dillerini geliştirmesine olanak tanıdığından, yaratıcı sürecin doğal ve önemli bir parçasıdır. Kopyalama ise başka bir sanatçının eserinin önemli değişiklikler veya orijinal öğeler olmadan doğrudan alınması anlamına gelir. Bu durum etik dışı kabul edilir ve sanatçının yaratıcı sürecine veya gelişimine katkı sağlamadığı için intihal olarak değerlendirilebilir. Kendine mal etme veya sahiplenme kavramı da intihalden farklıdır. Kendine mal etme konusunda uzmanlaşmış sanatçılar, bir mesaj iletmek veya kendi sanatsal bakış açılarını hayata geçirmek için önceden var olan görüntüleri yaratımlarına dahil ederler. Eser önemli değişikliklere uğramıştır ve orijinal sanatçının vizyonunu tam olarak temsil etmemektedir. Daha açık bir ifadeyle intihal, bir başkasının sanat eserini kopyalayıp onun kendisine ait olduğunu iddia etmeyi gerektirirken, kendine mal etme, mevcut sanatı alıp ondan tamamen yeni bir şey yaratmayı içerir. İntihal hem etik dışı hem de yasa dışıdır; kendine mal etme ise tartışmalı ancak geniş çapta kabul gören bir sanatsal uygulamadır¹⁰.

Fig. 1: Vincent Van Gogh, işten öğlen dinlenmesi, 1889 (solda); Jean-François Millet, öğle istirahati, 1866 (sağda)¹¹.

Bu kavramlar arasındaki temel ayrımlar, bunların altında yatan motivasyonlarda saklıdır. Yaratma motivasyonu, öğrenme, geliştirme ve yeni bir şey üretme ihtiyacından gelirken; kopyalama, genellikle özgünlük eksikliğinden veya başka birinin çalışmalarından

⁹ Birnbacher 2016, 10.

¹⁰ Flecker, 2021, 265; Korolainen 2021.

¹¹ Manioudaki 2024.

yararlanma arzusundan kaynaklanır. İlham, kişinin kendi farklı bakış açısını, sanatsal yeteneğini ve yaratıcılığını orijinal esere aşlamayı gerektirirken; kopyalama, eserin önemli değişikliklere uğratılmadan çoğaltılması anlamına gelir. İlham genellikle orijinal kaynağa atıfta bulunmayı gerektirirken, kopyalama bunu gerektirmez.

Yaratıcılık, taklit ve ilham arasındaki temel ayrımlar, bu süreçleri harekete geçiren motivasyon kaynaklarında yatmaktadır. Yaratma eylemi, genellikle öğrenme, gelişim ve özgün bir ürün ortaya koyma arzusundan beslenen içsel motivasyonla ilişkilendirilirken¹²; kopyalama (taklit), daha çok özgünlük eksikliği veya başkalarının fikri çıktılarından doğrudan faydalanma isteği gibi dışsal faktörler tarafından motive edilir¹³. İlham alma süreci, bireyin kendine özgü bakış açısını, sanatsal yetkinliğini ve yaratıcı vizyonunu orijinal esere anlamlı bir şekilde entegre etmesini gerektiren dönüştürücü bir yaklaşımdır¹⁴. Kopyalama ise, kaynak eserde önemli bir değişiklik veya yorum yapılmadan çoğaltma eylemini ifade eder. Ayrıca, ilham yoluyla üretilen eserler genellikle etik ve yasal gereklilikler uyarınca orijinal kaynağa atıf yapmayı gerektirirken, doğrudan kopyalama çoğu zaman telif hakkı ihlaline yol açar¹⁵.

4. Amaç

Bu çalışmanın amacı, İslamiyet öncesi Türk Sanatı kökenli sembollerin, çağdaş yabancı ressamın üretimlerinde biçim, sembol ve kavram düzeyinde nasıl bir yansıma bulduğunu ortaya koymaktır. Sanat tarihi yazımında egemenliğini sürdüren Batı merkezli yaklaşım, Türk Kültürünün görsel ve simgesel repertuarını genellikle ihmal etmiş ya da farklı kültürel bağlamlara atfetmiştir. Bu araştırma, Türk Sanatının bu ayırt edici sembollerinin, Batılı veya Batı dışı kökenli çağdaş sanatçılar eliyle bilinçli ya da sezgisel biçimde nasıl yeniden üretilip dönüştürüldüğünü incelemekte ve söz konusu sembollerin kültürlerarası sanat aktarımındaki rolünü tartışmaya açmaktadır. Bu suretle, Türk Sanatının evrensel sanat belleğindeki temsilinin güçlendirilmesine yönelik görsel ve kuramsal bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

5. Kapsam

Bu araştırma, farklı coğrafyalardan seçilmiş ve sanat pratiğinde simgesel anlatıma ağırlık veren 17 çağdaş yabancı ressamın toplam 31 eserini kapsamaktadır. Sanatçıların seçiminde; eserlerinde simge kullanımının belirgin olması, soyut biçim diliyle çalışmaları ve kültürel motiflere açık göndermelerde bulunmaları temel ölçütler olarak benimsenmiştir. İncelenen sanat eserlerinde yer alan görsel öğeler, İslamiyet öncesi Türk Sanatının çeşitli alanlarında yer alan, özellikle kaya resimleri (petroglifler), damgalar, runik karakterler ve mitolojik semboller gibi, kültürel biçimlerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın coğrafi kapsamı, Altaylar'dan Orta Asya bozkırlarına ve Doğu Türkistan'a kadar uzanan, Türk kültürünün erken dönem izlerini taşıyan bölgelerle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda seçilen semboller yalnızca maddi kültürün temsilcileri olarak değil, aynı zamanda kolektif kültürel belleğin taşıyıcı öğeleri olarak ele alınmış ve yorumlanmıştır.

6. Önem

Bu araştırma, görsel sanatlar alanında Türk Kültürel mirasının çağdaş yorumlarla yeniden gündeme gelmesinin önemini vurgulamaktadır. Sanat tarihine yön veren geleneksel anlatılar, çoğu zaman Batı kökenli sanat biçimlerini merkez alırken, Türk Sanatına ait simgelerin etkisi yeterince araştırılmamış ya da başka uygarlıklara atfedilmiştir. Bu çalışma, bu durumu sorgulayarak Türk sembollerinin çağdaş sanattaki dolaşımını görünür kılmakta ve

¹² Amabile 1996, 115.

¹³ Boden 2004, 4.

¹⁴ Lessig 2008, 23.

¹⁵ Stim 2023, 45-80.

sanatın kültürlerarası doğasına dair eleştirel bir bakış sunmaktadır. Ayrıca, kültürel sembollerin yalnızca etnografik değil, estetik ve yaratıcı bir potansiyel taşıdığına dikkat çekilmekte; bu yönüyle Türk Sanatına ait simgelerin modern görsel dil içindeki yeniden üretim biçimleri belgelenmektedir. Çalışma, yalnızca sanat tarihi değil, kültürel temsil, kimlik politikaları ve kolektif bellek gibi alanlarla da ilişkili kavramsal bir zemine oturmaktadır.

7. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarına dayalı olarak yapılandırılmıştır ve temel yöntem olarak karşılaştırmalı içerik analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, olguların doğal ortamda, çok yönlü olarak ve derinlemesine incelenmesini amaçlayan yaklaşımlardır. İçerik analizi ise, yazılı, görsel veya işitsel materyallerdeki anlam kalıplarını sistematik biçimde ortaya çıkarmaya yönelik bir tekniktir¹⁶. Bu yönüyle içerik analizi, kültürel sembollerin sanat eserlerindeki izlerini çözümlemede etkili bir yöntem sunmaktadır. Krippendorff'a göre içerik analizi, yalnızca metin değil, imgeler, işaret sistemleri ve sembolik yapılar gibi anlam taşıyıcı tüm iletişim biçimlerini kapsayabilen esnek ve çok yönlü bir analiz çerçevesidir¹⁷. Neuendorf ise içerik analizini, araştırmacının önceden tanımladığı kategorilere göre verileri kodladığı, sistematik ve tekrarlanabilir bir yöntem olarak tanımlar¹⁸.

Bu doğrultuda araştırma süreci üç temel aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, İslamiyet öncesi Türk Sanatına ait sembollerin belirlenmesine yönelik bir görsel ve kavramsal tarama yapılmış; Esin, Çoruhlu ve Gülensoy gibi alandaki temel kaynaklar incelenerek, damga, petroglif, runik yazılar ve mitolojik figürlerden oluşan sembol listesi oluşturulmuştur. İkinci aşamada, seçilen 17 yabancı çağdaş ressamın 31 eseri, sanatçı portföyleri, dijital müze arşivleri ve uluslararası sanat veri tabanlarından (örneğin Artnet) temin edilmiştir. Üçüncü aşamada ise, elde edilen eserlerdeki biçimsel unsurlar (çizgi yapısı, kompozisyon yerleşimi, motif tekrarı) ile derlenen Türk sembolleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Veri analizinde her sanat eseri ayrı bir örnek birimi olarak ele alınmış; bu eserlerde yer alan görsel unsurlar, belirli kavramsal kategorilere ayrılarak kodlanmış ve benzer özellik gösteren öğeler temelinde temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar, İslamiyet öncesi Türk sanatına ait sembollerle karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Sanatçılardan doğrudan alınan açıklamaların sınırlı olması nedeniyle, yorumlama süreci esas olarak sembollerin görsel benzerlikleri ve taşıdıkları bağlamsal çağrışımlar üzerinden yürütülmüştür.

8. Eserlerinde İslamiyet Öncesi Türk Sanatının İzlerini Taşıyan Çağdaş Yabancı Ressamlar

Araştırma dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan 17 adet modern ressamı ve onların 31 adet eserini kapsamaktadır. Bu sanatçı ve eserleri kapsamlı araştırmalarla elde edilerek analiz edilmiş ve İslam öncesi Türk sanatına özgü sembollerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

¹⁶ Yıldırım-Şimşek 2018, 227.

¹⁷ Krippendorff 2018, 24.

¹⁸ Neuendorf 2017, 9.

8.1. Mohamed Ahmed İbrahim (1962)

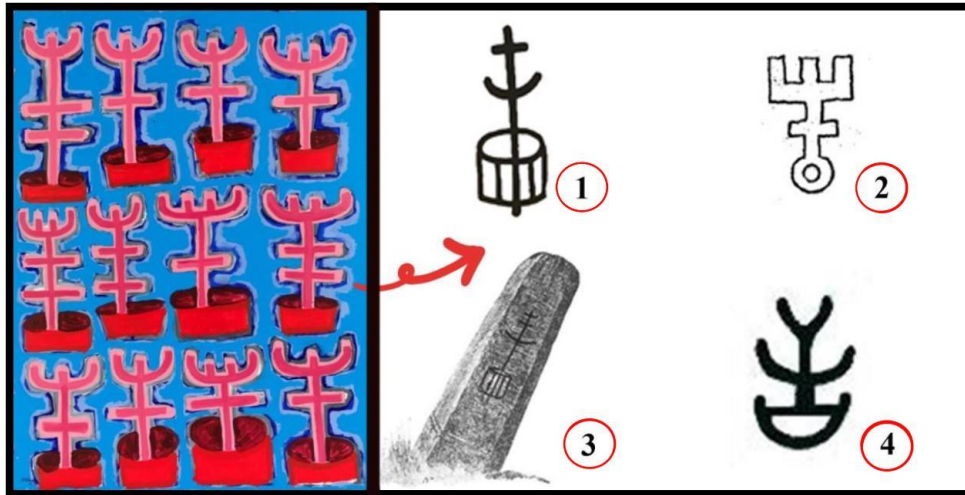

Fig. 2: Mohamed Ahmed İbrahim, bahçemin detayları, 2021¹⁹.

Birleşik Arap Emirlikleri'nin en önde gelen çağdaş sanatçılarından biri olan Mohamed Ahmed İbrahim, Emirates Güzel Sanatlar Derneği'nin kurucu üyesidir²⁰. Ülkesini çeşitli küresel sahnelerde temsil etmesiyle tanınan sanatçı, eserlerinde sıklıkla sembollere ve psikolojik kavramlara yer vermektedir. Araştırmada adı geçen sanatçının pek çok eserinde Türk Kültürü'ne ait sembollere yer vermesi oldukça şaşırtıcıdır. Fig. 2'de verilen 1 ve 3 numaralı görseller, Uyug Nehri'nin batı bölgesinde yer alan taş sütunun üzerindeki damgaya aittir²¹. 2 numaralı görsel Kuşan Devleti'nin madeni paraları ve mühürleri üzerinde görünen damgadır. 4 numaralı görsel ise çeşitli Türk boyları tarafından kullanılan bir damgadır²². Eserin yüzeyini kaplayan tekrarlı yapı, Türklerin kullandığı sembollerle karşılaştırıldığında biçimsel benzerlik oldukça dikkat çekicidir. Fig. 2'de yer alan eserde de sanatçı Büyük Kuşan Devleti'ne ait para ve mühürlerde kullanılan damgalara²³ çok benzeyen sembolleri eserine dahil etmiştir.

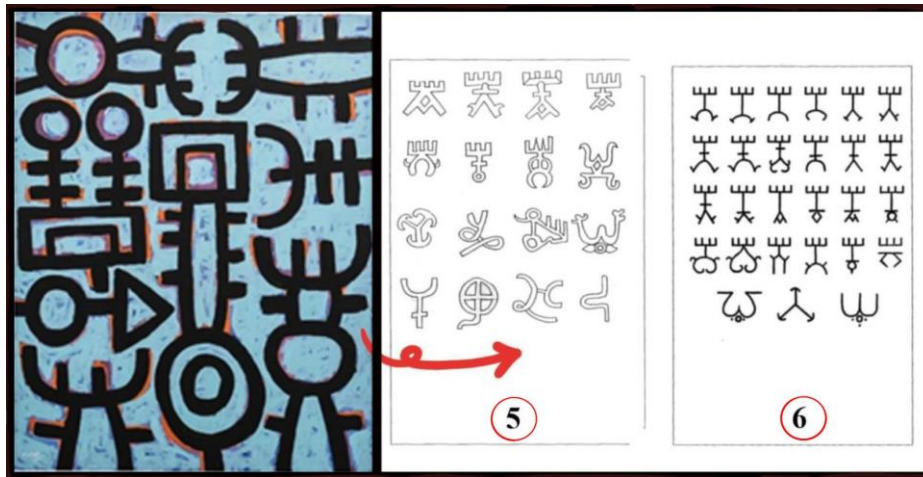

Fig. 3: Mohamed Ahmed İbrahim, İsimsiz (mavi), 2019²⁴.

¹⁹ <https://www.christies.com/en/stories/eight-contemporary-middle-eastern-artists-to-know-in-2023-4d03f39d20f64aeb88dbcb6f7a91743> 2024.

²⁰ <https://www.lawriehabibi.com/artists/159-mohamed-ahmed-ibrahim/> 2024.

²¹ Gülensoy 1989, 53; Orkun 1994, 455.

²² Enveroğlu 2005, 129-143.

²³ Enveroğlu 2005, 143-143.

²⁴ <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/this-too-shall-pass/mohamed-ahmed-ibrahim-untitled-blue> 2024.

8.2. Victor Ekpuk (1964)

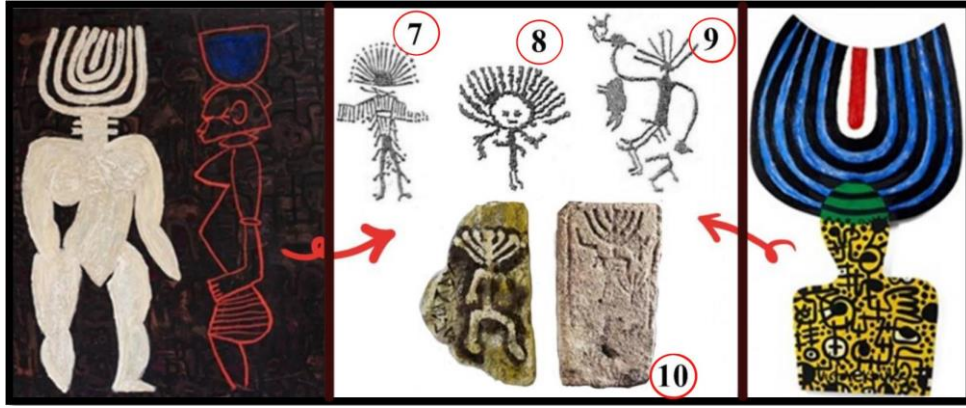

Fig. 4: Victor Ekpuk, başbaşa 1, 2022²⁵.

Fig. 5: Victor Ekpuk, kafa 3, 2015²⁶.

Geleneksel ve çağdaş sanatın kesişim noktasında yer alan Nijeryalı sanatçı Victor Ekpuk, ülkesinde sansür ve politik baskılara karşı eleştirel çalışmaları konu edinmesi ile tanınmaktadır²⁷. Diğer yandan Soyut dışavurumcu çizgi diliyle çağdaş Afrika sanatı içerisinde konumlanır. Eserlerinde genellikle güncel, sosyal ve politik sorunların yanı sıra kültürel mirası konu edinmektedir. Kültürel anlamda Afrika'yı konu edinse de eserlerinde yer alan figürler Türk sanatına ait antropomorfik şekillerle de benzeşmektedir. 7 numaralı görsel Altay bölgesi, 8 numaralı görsel Saymalı Taş (Kırgızistan), 9 numaralı görsel Bayan Jürek (Kazakistan) ve 10 numaralı görsel Göktürk dönemine tarihlenen mitolojik Şaman karakterleridir²⁸. Türkler, bu tasvirlerde betimlenen karakterler için Şaman isminden çok Kam adını kullanmışlardır²⁹. 11 numaralı görsel Altay bölgesinde yer alan Kudırge Kurganı'ndan çıkarılmış Göktürkler döneminde dini bir ritüelin parçasıdır. 12 numaralı görsel Kırgızistan'daki Suttuu-Bulak mezarlığında yapılan kazı sonucu bulunan üç dilimli başlık takmış bir figürdür³⁰. 13 numaralı görsel ise Kazakistan'da bulunan Kasteev Müzesinde sergilenen Umay tasvirine aittir³¹.

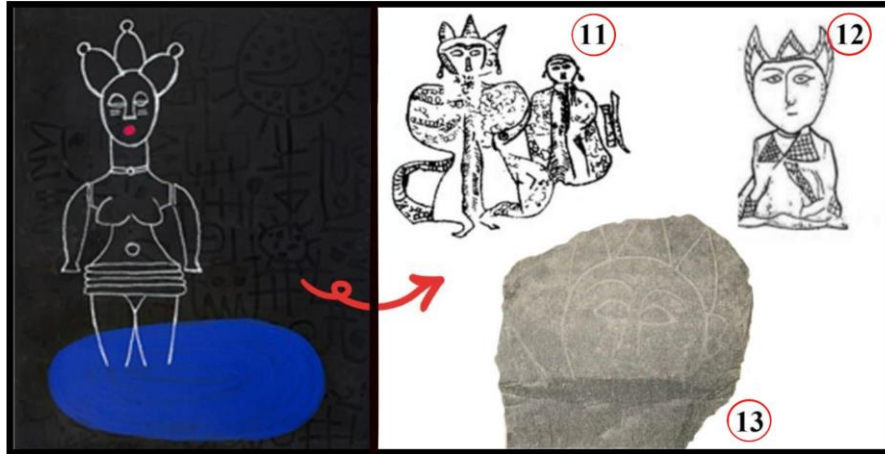

Fig. 6: Victor Ekpuk, ay ışığında yıkanan kadın, 2021³².

²⁵ <https://www.artsy.net/artwork/victor-ekpuk-tete-a-tete-1-1> 31.01.2024.

²⁶ <https://www.artnet.com/artists/victor-ekpuk/head-3-fmsmbQf3LYniwITCQ4Mm7Q2> 2024

²⁷ Sytsma 2021.

²⁸ İbekeyeva 2015, 89.

²⁹ Dalkıran 2008, 376.

³⁰ İbekeyeva 2015, 344.

³¹ Çoruhlu 2002, 45.

³² <https://www.mutualart.com/Artist/Victor-Ekpuk/ABA77B23A9158E57/Exhibitions> 2024

8.3. Owusu-Ankomah (1956)

Fig. 7: Owusu-Ankomah, dizlerimin üstünde, 2008³³.

Sembollerini konu edinerek çalışan figüratif ve simgesel soyutlamaya yönelen çağdaş Ganalı sanatçı Owusu-Ankoma, resimlerinin anlatısını ve kültürel bağlamını zenginleştirmek için resimlerinde sıklıkla geleneksel Adinkra sembollerini kullanmaktadır. Eleştirmenler veya araştırmacılar sanatçının eserlerinde Çin karakterleri ve sembollerini de dahil ederek küresel anlamda bir sentez uyguladığını işaret etmektedirler³⁴. Ancak eserlerinde İslamiyet öncesi Türk sanatına dair referanslarda oldukça dikkat çekicidir. 14 numaralı görsel Pazırık kurganlarından çıkarılmış tahtta oturan ve elinde çiçekli bir dal tutan tanrıçanın önünde bir atlı tasviri keçe üzerine bezenmiştir. 18 numaralı görsel yine Pazırık kurganlarından çıkarılan keçeden yapılmış duvar bordürüdür³⁵. Türk kültür ve sanatı açısından ayrı bir öneme sahip olan bu Pazırık kurganları özellikle Türk dokuma sanatı açısından ayrı bir öneme sahiptir³⁶. 15 numaralı görsel bir şaman davulunun ön yüzüne resmedilen kutsal kayın ağacı tasviridir³⁷. 16 ve 17 numaralı görseller ise Uygur Kağanlığı dönemine ait Hoitu-Tamir yazıtında yer alan damgalardandır³⁸.

8.4. Reza Kassai (1966)

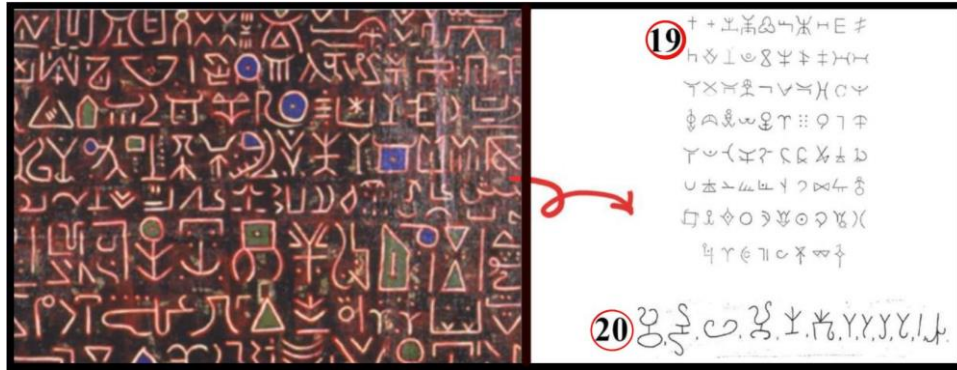

Fig. 8: Reza Kassai, Adem'in eve söyledikleri³⁹.

İran asıllı Amerikalı sanatçı Reza Kassai, Güncel illüstratif dil kullanan postmodern sanatçılar arasında yer alır. Mizahı ön planda tutan illüstrasyonları ile tanınmaktadır. Eserlerinin çoğu gözlemlerine, ikili diyaloglarına ve farklı dillerdeki kültürel unsurlara dayanılarak oluşturulmuştur. Sanatçının söz konusu eserinde yer alan semboller görsel 19⁴⁰, da

³³ <https://octobergallery.co.uk/artists/owusu-ankomah> 2023

³⁴ Vierke 2006; Hynes 2015, 112.

³⁵ Rudenko 1970, Şek. 149-154.

³⁶ Yanar 2023, 42.

³⁷ Anohin 2006, 66

³⁸ Gülensoy 1989, 57.

³⁹ <http://cimarts.net/>, son erişim tarihi: 2.05.2024.

⁴⁰ Orkun 1994, 962.

da gösterilen Türk kültürüne ait taş ve kayalar üzerinde oyulmuş damgalarla örtüşmektedir. Bu benzerlik Batı Kazakistan ve Ural'ın güney kesimlerinde yaşamış olan⁴¹ Sarmat Hükümdarlığı'na ait damgalar (Görsel 20⁴²) bağlamında daha da dikkat çekicidir.

8.5. Joaquin Amayar (1973)

Soyut geometrik eğilimleri benimseyen çağdaş İspanyol sanatçı kendi sözleriyle aktardığı sanat anlayışını soyut geometrik formları canlı ve dinamik biçimde aktarmaya yönelik olarak tanımlamaktadır. Sanat deneyimlerini ise seyahat ettiği coğrafyaların etkisi ile kazandığını aktarmaktadır⁴³. Gezip gördüğü yerler arasında Türk kültürünün izlerini taşıyan coğrafi alanların olup olmadığı bilinmemekle birlikte birçok eserinde İslamiyet öncesi Türk kültürünün izleri görülmektedir. Anohin⁴⁴'e göre, Fig. 9'da yer alan 21, 22 ve 23 numaralı görseller Altay şamanlarının Tanrıdan geldiğine inandıkları kayın ağacının şaman davulları üzerindeki tasvirlerindeki çizimlerine benzemektedir.

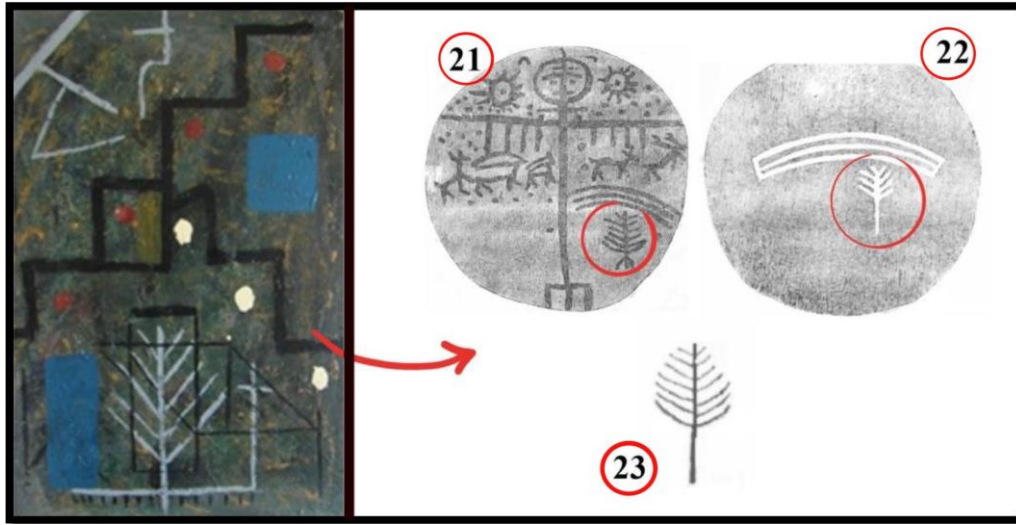

Fig. 9: Joaquin Amayar, Manhathan, 2011⁴⁵.

8.6. Sergei Bugaev (1966)

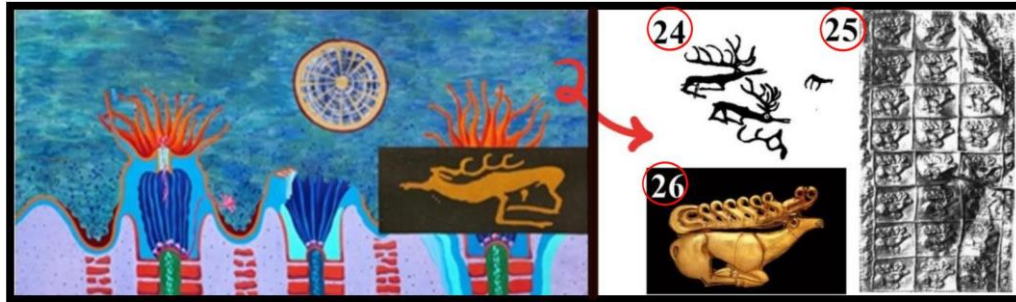

Fig. 10: Sergei Bugaev, "codex" serisinden göstergebilim, 1990⁴⁶.

Rus *Yeni Dalga* akımının temsilcilerinden Sergei Bugayev, popüler kültür klişelerini kullanarak Sovyet sonrası dönemde insanların ideolojik ve psikolojik durumunu eserlerine yansıtmaktadır. Sanatçı daha çok Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan kavramsal

⁴¹ Gülensoy 1989.

⁴² Tezcan 1990, 164.

⁴³ Amayar 2024.

⁴⁴ Anohin 2011, 298.

⁴⁵ <https://www.artmajeur.com/joaquinamayar> 2024.

⁴⁶ <https://www.artnet.com/artists/afrika-sergei-bugaev/semiosis-from-the-series-codex-D9eY2-mNVj579JP4vebHFQ2> 2024

sanat ve yerleştirme pratiğiyle tanınır. Biçimsel olarak ilkel bir tavır sergileyen sanatçı, çoğu eserlerinde kullandığı renk ve çizgilerde Minimalizm'i ön plana çıkarsa da⁴⁷ Fig. 10'da verilen eserinde İslamiyet öncesi Türk kültürüne dair bir takım detaya yer vermiştir. Görsel 24, 25 ve 26'da gösterilen kaya üzerine resmedilmiş geyik resimleri ve MÖ, 5. yüzyıla ait İskit sanatı örneğinden Kostromskaya (Kuban) geyiği Bugaev'in söz konusu eserindeki geyiğin biçimi ile benzerliği oldukça şaşırtıcıdır⁴⁸.

Rus asıllı çağdaş sanatçı; Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan kavramsal sanat ve yerleştirme pratiğiyle tanınır

8.7. Max Ackermann (1887)

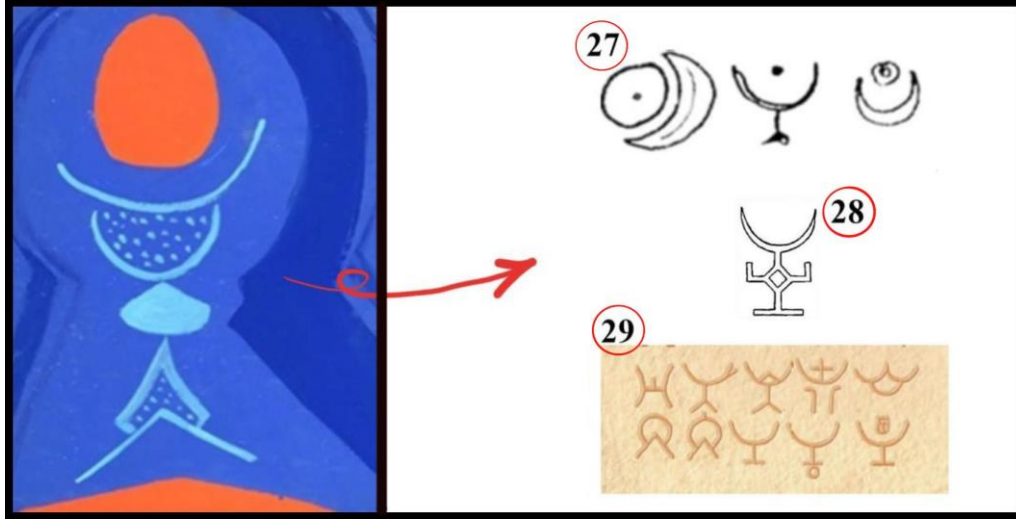

Fig. 11: Max Ackermann, isimsiz, 1970⁴⁹.

Alman sanatçı Max Ackermann, Soyut Ekspresyonizm akımının önemli öncülerindendir. Dinamik renk kullanımı ve yenilikçi biçim anlayışı ile soyut biçimler ortaya koymuştur. Çalışmalarındaki bu soyut biçimler incelendiği zaman İslamiyet öncesi Türk sanatına dair izler barındırdığı gözlenmektedir. Fig. 11'de bir örneği gösterilen Ackermann'ın eserinde Türklerde astrolojik bir simge olan Kün-ay (Görsel 27) çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Esin'e göre bu sembol yeni hilali ve baharın ilk ayının başlangıcını temsil ettiği bilinmektedir⁵⁰. Bugünkü Türk bayrağının da bu kadim gelenekten türediğini belirtmektedir. Türk mitolojisinin bir başka simgesi ise Görsel 28'de gösterilen Göktürk devri kaya resimlerinden biri olan gök ile yer arasındaki insanı temsil eden resimdir⁵¹. Aynı zamanda bu resimde, sanatçının eserinde yer alan simge ile örtüşmektedir. Diğer yandan 1892 yılında W. Thomsen tarafından deşifre edilen, Yenisey yazıtlarından bir runik yazı örneği⁵² (Görsel 29) de bu benzerliğe örnek olarak gösterilebilir.

⁴⁷ <https://vladey.net/en/artist/sergey-bugaev-afrika> 2024.

⁴⁸ Gülensoy 2011, 298; Grousset 2011, 503.

⁴⁹ <https://www.artnet.com/artists/max-ackermann/ohne-titel-VA9puOe5-vXi4f0KVFCsDw2> 2024

⁵⁰ Esin 2001, 69.

⁵¹ Çoruhlu 2002, 95.

⁵² Мураталиев et al. 2014, 18.

8.8. Roger Bissiere (1886)

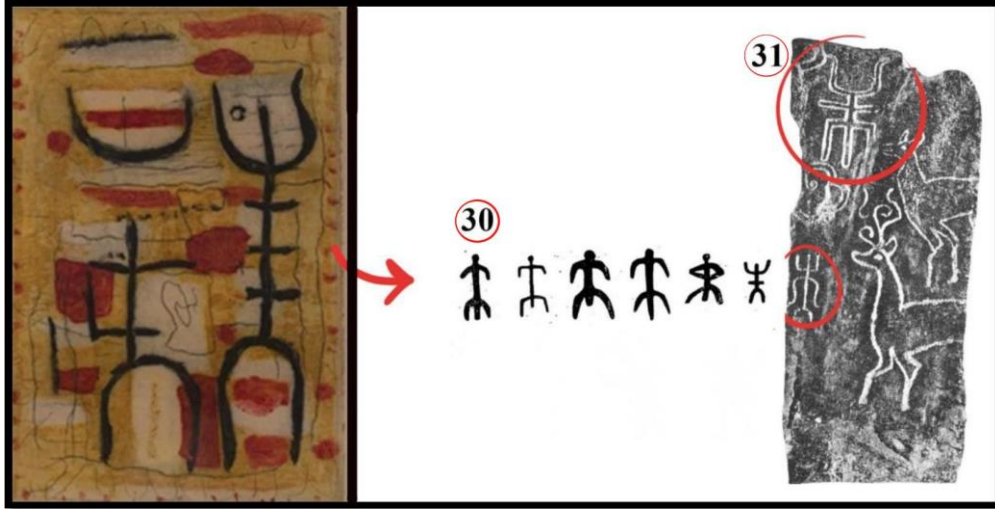

Fig. 12: Roger Bissiere, isimsiz, 1953⁵³.

Fransız ressam Roger Bissiere, Kübizm ve Soyut Sanat gibi çeşitli sanat akımlarına katılmış, doğa ve maneviyat temalarını figüratif soyutlama yoluyla ele alan bir sanatçıdır⁵⁴. O'nun bu üslubu, Karasuk dönemi kaya tasvirlerinde (Görsel 30⁵⁵) ve İrbek nehri kıyısındaki Ulu-Kem kayasına çizilen damgalarda (Görsel 30⁵⁶) görüldüğü gibi, figüratif soyutlamanın örnekleri olan İslam öncesi Türk sanatındaki kaya resimlerine ciddi anlamda benzemektedir.

8.9. Paul Klee (1879)

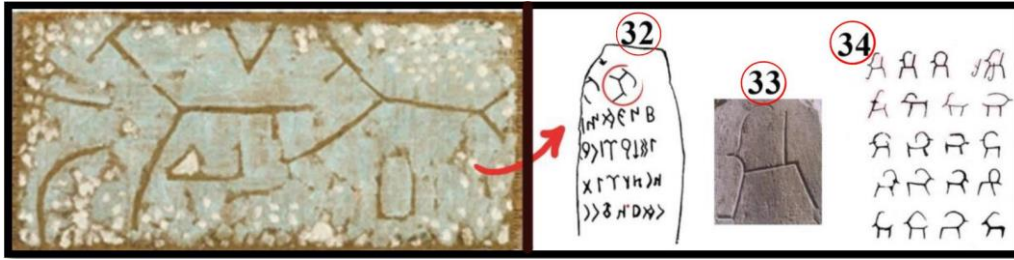

Fig. 13: Paul Klee, çiçekler açmış, 1983⁵⁷.

20. yüzyıl Batı sanatına yön veren, Dadaizm ve Sürrealizm gibi sanat akımlarını etkileyen sanatçılardan biri olan Paul Klee'dir⁵⁸. Bu sanatçıyı tek bir sanat akımı içerisinde incelemek oldukça zordur. Klee'nin temel sanat yaklaşımı tuhaf ve çocuksu duyguları, parlak renkler ve eğlenceli şekillerle dünyanın karmaşıklıklarını temel biçim ve yapıya indirgemektir⁵⁹. O'nun bu soyut biçim dilinin gelişiminde 1914 yılında doğu ülkelerine yapmış olduğu seyahat ile de ilişkilendirilmektedir. Hatta eserleri çağdaş sanatın Doğuya açılmış kapısı gibi görülmektedir⁶⁰. Bu kapılardan bir tanesi de şüphesiz ki Türk kültürünün hâkim olduğu Orta Asya kapısıdır. Fig. 13 ve Fig. 14 buna en iyi iki örnek olarak verilebilir. Klee'nin eserlerindeki İslamiyet öncesi Türk sanatına dair unsurlarla benzerlik taşıması eski Türk

⁵³ <https://www.artsy.net/artwork/ulfert-s-wilke-rosc> 2024.

⁵⁴ <https://www.artnet.com/artists/roger-bissiere/C3%A8re/> 2024.

⁵⁵ Tezcan 1990, 162.

⁵⁶ Orkun 1994, 432.

⁵⁷ <https://www.artnet.com/artists/paul-klee/in-bl%C3%BCte-T8W7T8ppdpP-jM7gswkyeA2> 2024

⁵⁸ Büyükkaragöz 2023, 25.

⁵⁹ Baumgartner 2013.

⁶⁰ Sağlam 2021, 100.

Amerikan soyut dışavurumculuğunun önde gelen isimlerinden biri olan Adolph Gottlieb, soyutlamayı sembolik öğelerle ustaca birleştirerek, formlara ve renklere görsel görünümünün ötesinde daha derin bir anlam kazandırır. Bunu yaparken de kısıtlı bir renk paleti kullanır⁷⁰. Soyut unsurları sembolik temsillerle birleştiren sanatçının eserlerinde ki bu semboller rastgele değil, kasıtlı bir araştırma süreci sonucunda elde ettiği düşünülebilir. Çünkü eserlerinde kullanmış olduğu semboller geçmişin birer kültür mirası niteliğindedir. Özellikle İslam öncesi Türk kültürünün izlerini taşıyan Türk damgaları ve runik Türk alfabesine ait unsurlar oldukça dikkat çekicidir (Görsel 38⁷¹, 39-40⁷², 41⁷³).

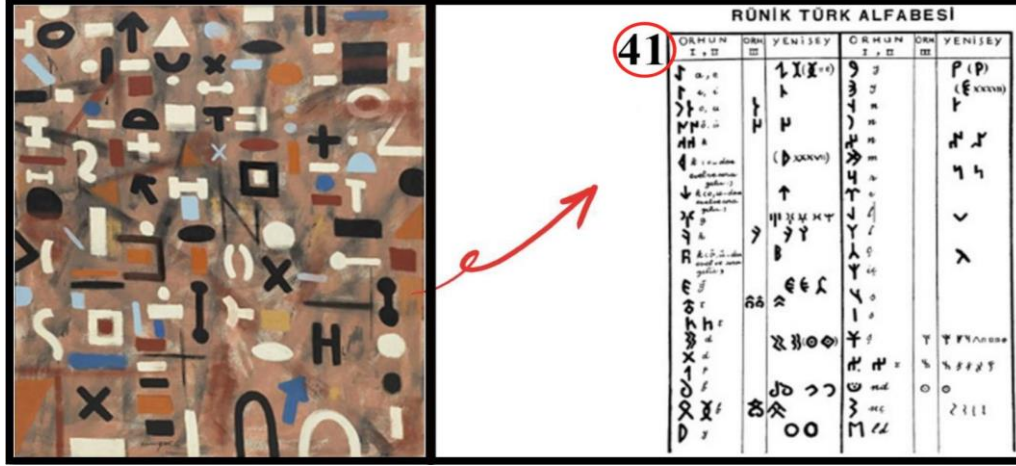

Fig. 18: Adolph Gottlieb, Kompozisyon, 1955⁷⁴.

8.12. Mario Carreno (1913)

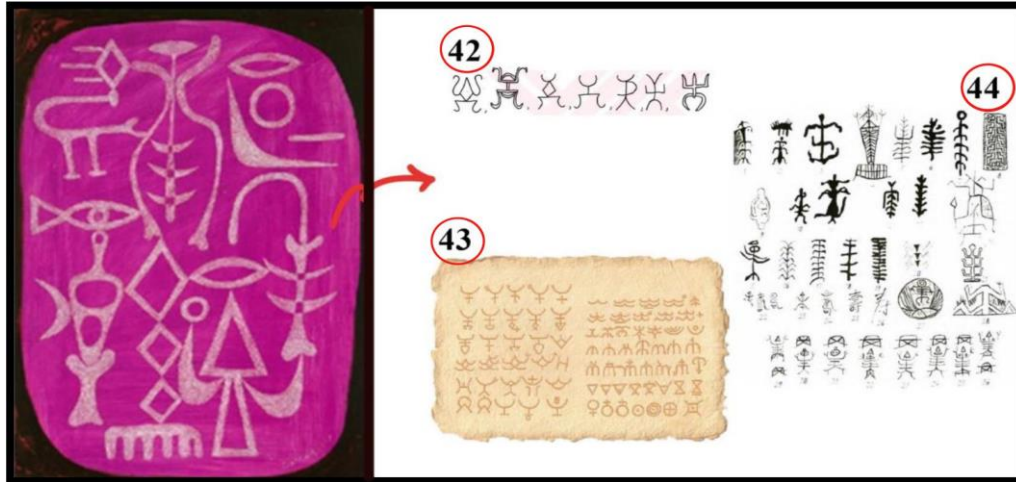

Fig. 19: Mario Carreno, Figürler, 1948⁷⁵.

Mario Carreno, 20. yüzyılın ortalarında Küba'da soyut sanatın gelişmesinde önemli rol oynayan ünlü bir Kübalı ressamdır. Figüratif sanata karşı tutkulu olmayan sanatçı hareket ve canlılık hissi uyandıran dinamik şekillerle karakterize edilen çağdaş resimler üretmiştir. Sanatsal üretimleri yalnızca sanatsal bir çaba değil, aynı zamanda dönemin siyasi otoritesine

⁷⁰ Digney Peer 2023.

⁷¹ Gülensoy 1989, 36.

⁷² Tezcan 1990, 249.

⁷³ Orkun 1994, 171.

⁷⁴ <https://www.vanguardgirl.org/blog/2020/3/8/adolf-gottlieb> 2024.

⁷⁵ <https://www.artnet.com/artists/mario-carre%C3%B1o/figuras-J-cLwmmSFoTxctoh36H6bQ2> 2024

yönelik politik inançlarının bir yansımasıdır⁷⁶. Bu tavrını ifade ederken kullandığı semboller ise dikkat çekicidir. Soyut bir ifadeyle yeniden yorumladığı bu sembollerle İslamiyet öncesi Türk sanatı arasında da önemli paralellikler gösterir. Örneğin söz konusu eserdeki sembolik yorumlar görsel 42⁷⁷'de gösterilen Hun dönemi damgalarında ki formlar ile görsel 43⁷⁸'de gösterilen Hakasya'da bulunan Kırgız yazıtlarında ki formlar ile ve görsel 44⁷⁹'de gösterilen 19. yüzyıl dışı ataların sembolleri ile yapısal olarak benzeşmektedir.

8.13. Bradley Walker Tomlin (1899)

Fig. 20: Bradley Walker Tomlin, Tüm Ruhların Gecesi, 1947⁸⁰.

Amerikalı soyut dışavurumcu ressam Bradley Walker Tomlin'in eserlerinde en dikkat çekici yönlerinden biri renk ve formların katmanlanması yoluyla derinlik hissi yaratma yeteneğidir. Bu derinlik anlayışı eserlerinde bir karmaşıklığa da yol açmaktadır. Dikkate değer ikinci husus eserlerinde kullanmış olduğu formların dinamikliğidir. Bu formların görünürde estetik bir kaygı güdülerek rastlantısal olarak ortaya çıkmış görünse de İslam öncesi Türk sanatının damga ve mühürlerine benzerlikleri tesadüften ziyade kasıtlı bir bağlantıya işaret etmektedir. Bu dikkat çekici bağlantıların kaynakları ise Günümüzde Çin'in bir eyaleti olan Tun-Huang da elde edilen el yazması bir kitaptan (Görsel 45⁸¹), Uygur devri paralar üzerindeki damgalardan (Görsel 46⁸²), Göktürk devri damgalarındandır (Görsel 50⁸³).

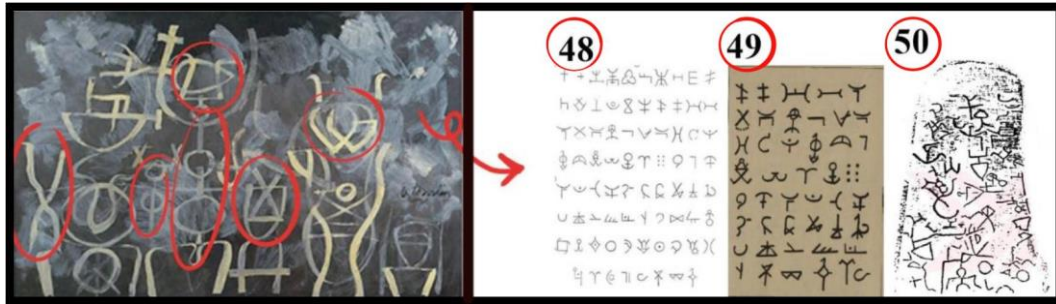

Fig. 21: Bradley Walker Tomlin, Tüm Ruhların Gecesi, 1948⁸⁴.

⁷⁶ McEwen et al. 2023, 25.

⁷⁷ Tezcan 1990, 165.

⁷⁸ Мураталиев 2014, 18.

⁷⁹ Hoppal 2015, 26.

⁸⁰ <https://www.wikiart.org/en/adolph-gottlieb/division-1948> 2024.

⁸¹ Orkun 1994, 292.

⁸² Tezcan 1990, 165.

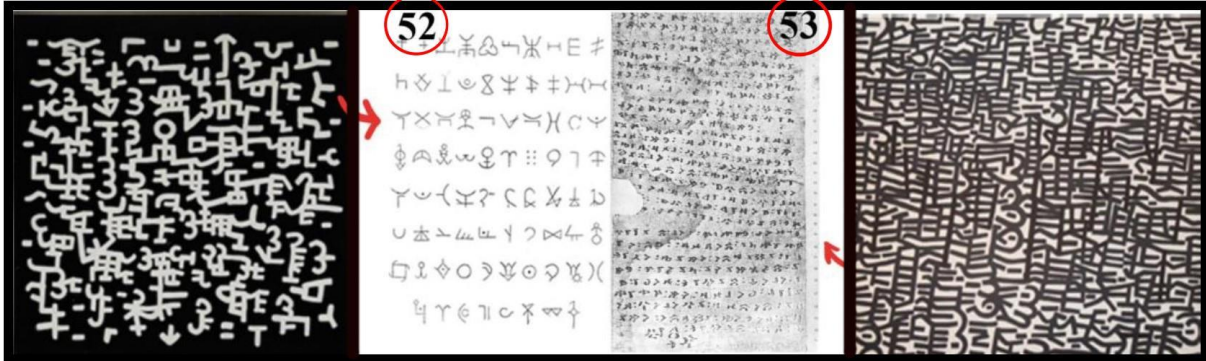
⁸³ Tezcan 1990, 170

⁸⁴ <https://www.artnet.com/artists/bradley-walker-tomlin/3>, son erişim tarihi: 02.07.2024

8.14. Ulfert Wilke (1907)

Fig. 22: Ulfert Wilke, Kaliforniya, 1967⁸⁵.Fig. 23: Ulfert Wilke, ROSC, 1967⁸⁶.

Eserlerinde Soyut dışavurumculukla kaligrafik biçimi birleştiren sanat pratiğiyle tanınan Alman sanatçı Ulfert Wilke, bu biçimlendirmelerini ritmik bir şekilde kümeler oluşturarak soyut kompozisyonlar oluşturmaktadır. Gerek bu kompozisyonları gerekse de bu kompozisyonlarındaki kaligrafik öğeler İslamiyet öncesi Türk damgaları ve runik Türk alfabesi ile büyük bir biçimde benzerlikler taşımaktadır. Bu benzerliği güçlendiren sadece görsel unsurlar değil aynı zamanda Alfred Victor Frankenstein gibi bir eleştirmenin Wilke'nin eserlerine “kimsenin çözemediği uzak dillerin şaşırtıcı güzelliklerini çağırıştırıyor” sözleri de bulunmaktadır⁸⁷. Frankenstein'ın uzak dillerden kastettiği şey, Kül Tigin ve Bilge Kağan yazıtları (Görsel 51⁸⁸) veya Turfan'da bulunmuş olan el yazması metinlere (Görsel 53⁸⁹) gönderme yapmış olasılığıdır.

Fig. 24: Ulfert Wilke, İsimsiz, 1967⁹⁰Fig. 25: Ulfert Wilke, İki yol, 1968⁹¹.

⁸⁵ <https://www.wikiart.org/en/ulfert-wilke/california-1967> 2024.

⁸⁶ <https://www.wikiart.org/en/ulfert-wilke/california-1967> 2024.

⁸⁷ Smith 2024.

⁸⁸ Gülensoy 1989, 166.

⁸⁹ Orkun 1994, 289.

⁹⁰ <https://www.bonhams.com/auction/24982/lot/102/ulfert-wilke-1907-1987-untitledcirca-1967oil-on-canvasigned-with-artists-cypher-and-a-67height-48in-122cm-width-48in-122cm-sight> 2024

⁹¹ <https://www.artnet.com/artists/ulfert-wilke/two-ways-vAstQBCy02XeLztOAJ5nqg2> 2024

8.15. A.R. Penck (1939)

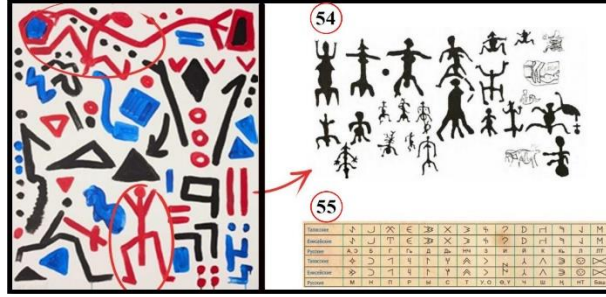

Fig. 26: A.R. Penck, isimsiz, 1989⁹².

Alman Yeni-Dışavurumcu (Neo-Ekspresyonizm) ressam Ralf Winkler, A.R. Penck takma adı altında ilkel semboller ve işaretleri kullanarak sanat eserleri üretmiştir. Bu eserleri ise *yapı taşları* olarak nitelendirmiştir. Penck'in eserleri, antik sanatı ve piktogramları andıran unsurları içeren, farklı tarz ve sembollerin bir birleşimidir. Figürleri, hayvanları ve soyut şekilleri sanatına dahil ederek kendine özgü görsel bir dil oluşturmuştur⁹³. Bu da O'nun eserlerinde karmaşık hikayeleri anlatmasına olanak tanır. Bu hikayelerinin anlatımında kullandığı antik semboller arasında Moğolistan'da bulunan doğum imgeleri (Görsel 54⁹⁴), runik Türk alfabesi (Görsel 55⁹⁵), Türk kağanlarının bindiği kanglı (kağrı) denen iki tekerlekli araba tasviri (Görsel 56⁹⁶), Orta Yenisey'deki Shalabolin kayalıklarındaki kayık resimleri (Görsel 56⁹⁷) gibi Türk petroglifleri ve damgaları da göze çarpmaktadır.

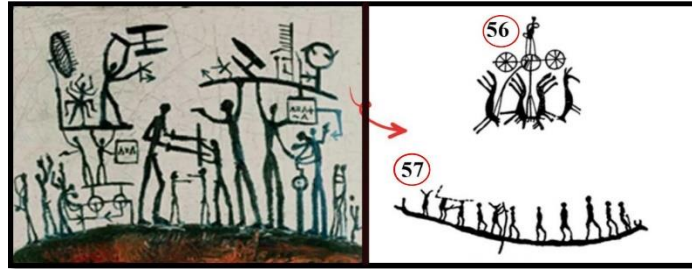

Fig. 27: A.R. Penck, Weltbild (Dünya görüşü), 1961⁹⁸.

8.16. Bernard Maurice Quentin (1923)

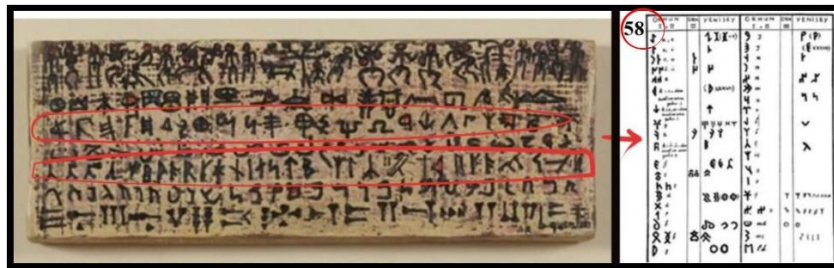

Fig. 28: Bernard Maurice Quentin, Ecriture hayali⁹⁹.

⁹² <https://www.artsy.net/artwork/ar-penck-ohne-titel-41> 2024.

⁹³ Yılmaz-Ceylan 2019, 163.

⁹⁴ Hoppal 2015, 28.

⁹⁵ Мураталиев 2014, 19.

⁹⁶ Esin 2001, 42.

⁹⁷ Çirkin 2015, 398.

⁹⁸ Yılmaz-Ceylan 2019, 169.

⁹⁹ <https://www.artnet.fr/artistes/bernard-maurice-quentin/ecriture-imaginaire-B-DwMkGUz8KAyWm52fl04g2> 2024

Bernard Maurice Quentin, çeşitli ülkelere yaptığı seyahatler sırasında keşfettiği ve incelediği Arapça yazılarını, runik yazıları ve kaya resimlerini eserlerine dahil ederek dil üzerine deneysel çalışmalar yapan Fransız bir ressamdır¹⁰⁰. O'nun ilgisini çeken harflerin anlamından çok harflerin biçimi ve sembolüdür. İslamiyet öncesi Türk kültürüne ait runik Türk alfabesini ve Türk damgalarını da (Görsel 58 ve Görsel 59¹⁰¹) kompozisyonlarına taşıyan Quentin, bu unsurların orijinal biçimlerini bozmadan kompozisyonlarında düzenlemeye gitmiştir.

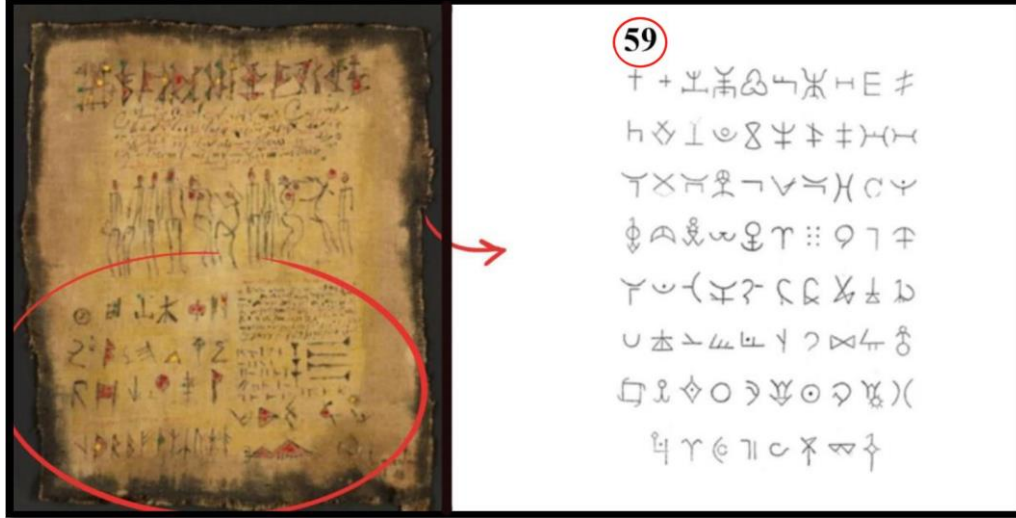

Fig. 29: Bernard Maurice Quentin, işaret ve yazım kompozisyonu, 1948¹⁰².

8.17. Joan Miro (1893)

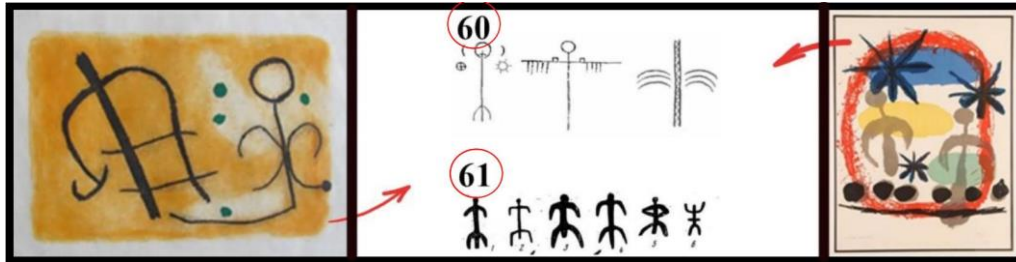

Fig. 30: Joan Miro, Fünyeler, 1959¹⁰³.

Fig. 31: Joan Miro, Takımyıldızlar Sergi Afişi, 1959¹⁰⁴.

Çağdaş soyut sanata yön veren önemli sanatçılardan İspanyol ressam Joan Miro'nun sanatı, soyut formları, biyomorfik şekilleri ve sembolik imgeleri birleştirerek görsel dil oluşturmaktadır¹⁰⁵. Bu görsel dilin içeriğinde ise İslamiyet öncesi Türk sanatına ait sembollerde bulunmaktadır. Oluşturduğu bu görsel dil ise basit şekillerle canlı renklerin eğlenceli birleşimidir.

¹⁰⁰ <https://galerieballesteros.fr/en/portfolio-items/bernard-quentin-1923-2020/> 2024.

¹⁰¹ Orkun 1994, 171-962.

¹⁰² <https://www.artnet.fr/artistes/bernard-maurice-quentin/composition-signe-%C3%A9criture-84Rq-5L6jrAyh4TPtxF6ew2> 2024

¹⁰³ <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/this-too-shall-pass/mohamed-ahmed-ibrahim-untitled-blue> 2024

¹⁰⁴ <https://www.mutualart.com/Artist/Victor-Ekpuk/ABA77B23A9158E57/Exhibitions> 2024

¹⁰⁵ Miro vd. 2004.

9. Sonuç

Türkler, sadece sanat alanında değil hayatın her alanında insanlığın ilerlemesine önemli katkılar sağlamış, zengin ve köklü bir medeniyete sahiptir. Bu durum Türk tarihini, kültürünü ve sanatını inceleyen her bilimsel çalışmada daha da belirginleşerek ilgili alanlardaki araştırmaların önünü açmaktadır. Böylelikle Türk sanatının araştırılmasına, geliştirilmesine ve korunmasına olanak tanınmaktadır. Bu doğrultuda yürütülen bu çalışma ile, Türk kültürünün tarihsel zenginlikleri ve güncel yansımaları çağdaş sanat bağlamında incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuç yerine, elde edilen bulgular, dünyanın farklı coğrafyalarında birbirinden bağımsız yaşayan ve çağdaş sanata yön veren ressamların eserlerinde; Türk medeniyetine ait kayalara kazınmış damgaların ve petrogliflerin, dokuma yüzeylerinde kullanılan geleneksel motiflerin, madeni heykellerdeki bezemelerin ve runik Türk alfabesinin izlerinin görsel yansımalarının bulunduğunu ortaya koymuştur. Söz konusu çağdaş ressamların eserlerinde gözlemlenen semboller yalnızca tekil eserlerde değil, birden fazla çalışmada biçimsel bir süreklilik içinde kullanılmıştır. Bu durum, sanatçıların bu eserlerini rastlantısal olarak ortaya koymadıklarını, simgesel öğeleri bilinçli bir tercih doğrultusunda ve özgün bir üslup oluşturma amacıyla kullandıklarını göstermektedir.

Özellikle soyut dışavurumcular başta olmak üzere, soyut geometrik üslubu benimseyen ve popüler kültüre eleştirel bir tutum sergileyen çağdaş ressamlar, eserlerinde Türk kültürüne ait simgesel öğelere sıklıkla yer vermiştir. Bunlar arasında, özgün biçimsel yaklaşımlarıyla soyut sanat alanında küresel sanat otoriteleri tarafından tanınan, çok sayıda uluslararası sergide eserlerini sergileyen ve günümüzün çağdaş sanatçıları olarak kabul edilen ressamlar yer almaktadır. Öte yandan, bu ressamlar arasında Türk kültürünün unsurlarını eserlerine dahil ettiklerini açıkça ifade eden ve bunu kültürel bir etkileşim ya da sanatsal alışveriş süreci olarak değerlendiren sanatçılar da söz konusudur. Sonuç olarak, bu sanatçıların üretimlerinde, ister kültürel bir etkileşimin sonucu olarak, ister biçimsel ya da düşünsel bir esinlenme yoluyla olsun, İslamiyet öncesi Türk sanatına ait sembollerin çeşitli biçimlerde görsel bir arka plan oluşturduğu açıkça görülmektedir.

Çıkar Çatışması / Conflicts of Interest: Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder. / The author declares no conflict of interest.

Kaynakça

- Alaca, E. 2020, *Orta Asya'dan Günümüze Türk Tarihi ve Kültürü MÖ. 5000 MS*, Pegem Yayınları, Ankara.
- Amabile, T. M. 1996, *Creativity in Context: Update to the Social Psychology of Creativity*, Westview Press, Boulder.
- Anohin, A. V. 2006, *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*, (Çev. Z. Karadavut-A. Meyermanova), Kömen Yayınları, Konya.
- Baumgartner, M. 2013, "Paul Klee. From Structural Analysis and Morphogenesis to Art", *Research in Phenomenology*, XLIII/3, 374-393.
- Boden, M. A. 2004, *The Creative Mind: Myths and Mechanisms* (2nd ed.), Routledge, London.
- Büyükkaragöz, T. 2023, *Soyut Sanat Anlayışı ve Grafik Tasarım*, Duvar Yayınevi, İzmir.

- Çirkin, S. 2015, *Erken Dönem Güney Sibirya Kültürlerinde Kültür Objeleri ve İnanç Sistemleri*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Çoruhlu, Y. 2002, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Dalkıran, A. 2008, “İslamiyet Öncesi Türk Sanatı’nda Şamanizm’in Etkisi”, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXV, 371-390.
- Digney-Peer, S, vd. 2023, “Back İn Black: Getting Beneath The Haze On Adolph Gottlieb’s Thrust”, *Techne. La science au service de l’histoire de l’art et de la preservation des biens culturels*, LV, November, 14-25.
- Enveroğlu, İ. 2005, *Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Eski Türk Damgalarının Etkisi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Konya.
- Esin, E. 2001, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Findley, C. 2006, V. *Dünya Tarihinde Türkler*, (Çev. A. Anadol), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Flecker, M. 2021, “An Age of Intermateriality: Skeuomorphism and Intermateriality Between the Late Republic and Early Empire”, *Materiality in Roman Art and Architecture*, 265-283.
- Gerey, B. 2005, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Glück, H. 1935, “Türk Sanatının Dünyadaki Mevkii”, *Journal of Turkology*, 3, 119-128.
- Grousset, R. 1980, *Bozkır İmparatorluğu: Attila, Cengiz Han, Timur*, (Çev. M. R. Uzman), Ötüken Neşriyat, Ankara.
- Gülensoy, T. 1989, *Orhun’dan Anadolu’ya Türk Damgaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Ankara.
- Gülensoy, T. 2011, *Barbar Türkler (MÖ 4500-MS XIII. Yüzyılları Arasında)*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Gürsoy, M.-Sizdikov, B. 2022, *Batı Kazakistan’daki Sarmat Kurganlarındaki İkincil Mezarlar*, Karaganda Üniversitesi Tarih ve Felsefe Dizisi Bülteni, Karaganda.
- Güvenç, B. 1993, *Türk Kimliği*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hatipoğlu, V. 1979, “Türk Tarihinin Başlangıcı”, *Türkoloji Dergisi*, VIII/1, 29-52.
- Hick, D. H. 2016, *The Aesthetics And Ethics Of Copying*. Ed. Reinold Schmücker, Bloomsbury Publishing, London.
- Hoppal, M. 2015, *Şamanlar ve Semboller. Kaya Resmi ve Göstergebilim*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hynes, N. J. 2015, “Owusu-Ankomah Microcron Begins”, *Journal of Contemporary African Art*, C C XXXVI, 112-115.
- İbekeyeva, S. 2015, *Göktürk Devri Kazakistan Kaya Resimleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul.

- Koca, N.-Muzaffer Çatak, 2011, “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Su Kaynaklarının Görsel Materyal Olarak Kullanımı”, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4, 167-181.
- Korolainen, H. 2021, “Warhol And Me–Battle Of The Authors: From Copying To Sharing”, *Research in Arts and Education*, I/Special Issue, 50-71.
- Krippendorff, K. 2018, *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (4th ed.), SAGE Publications, New York.
- Küçükyıldız, A. 1997, “Türk Dünyası ve Sanat Üzerine”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 169-173.
- Lessig, L. 2008, *Remix: Making art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy*, Penguin Press, New York.
- McEwen, A.-Susanna, T. 2015, *Concrete Cuba: Cuban Geometric Abstraction From The 1950s*, David Zwirner Books, New York.
- Miro, Joan vd. 2004, *Joan Miro, 1893-1983: The Man And His Work*. Taschen, Köln.
- Nar, M. Ş. 2014, “Yapısalcılık Kavramına Antropolojik Bir Yaklaşım: Levi-Strauss ve Yapısalcılık”, *Antropoloji Dergisi*, 27, 29-46.
- Neuendorf, K. A. 2017, *The Content Analysis Guidebook* (2nd ed.), SAGE Publications, New York.
- Orkun, H. N. 1994, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ortaylı, İ. 2015, *Türklerin Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Rudenko, S. 1970, *Frozen Tombs of Siberia: The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen*, Univ. of California Press, Kaliforniya.
- Sağlam, E. 2021, *Gelenek ve Çağdaşlık Bağlamında Anadolu Halı-Kilim Sanatının Tasarım Özellikleri ile Paul Klee Resimlerinin İlkesel Benzerlikleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Sytsma, J. 2021, “Hidden Elements: Victor Ekpuk’s Illustrations for the Daily Times of Nigeria”, *African Arts*, LIV/4, 38-51.
- Stim, R. 2023, *Getting Permission: How to License & Clear Copyrighted Materials Online & off* (7th ed.), Nolo, Berkeley.
- Tezcan, M. 1990, *Eski Türklerde Damga*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum.
- Togan, Z. V. 1981, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Uğurlu, A. 2014, “Claude Levi-Strauss’ Ta Mitos”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, 4, 113-133.
- Vierke, U. 2006, “Sankofa: Adinkra Symbols in the Work of Owusu-Ankomah”, *Herzogenrath: Artco*, 1990-2006.
- Yanar, C. 2023, *Samsun Kültürel Mirasında Vezirköprü Yöresi Dokumaları*, Kitap Dünyası Yayınları, Konya.

- Yıldırım, A.-Şimşek, H. 2018, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, M.-Ceylan, H. 2019, “A.R. Penck Eserlerinde Türk Petrogliflerinin İzleri”, *Humanitas*, VII/13, 159-178.

İnternet Kaynakları

- URL 1. Amayar, Joaguin. “Biyografi”, Yicca.org, <https://yicca.org/es/view/info/joaquin-amayar>, son erişim tarihi: 22 Temmuz 2024.
- URL 2. [Manioudaki](#), [Anastasia](#) “Vincent Van Gogh Copying Other Artists.”, Daily Art Magazine, <https://www.dailyartmagazine.com/van-gogh-copy/>, son erişim tarihi: 18.07.2024
- URL 3. Taşağıl, Ahmet “Türk Tarihi Nasıl Başladı? Türk Tarihinin Başlangıcı ve Göçler. Bozkırın Kağanlıkları.” Youtube, <https://www.youtube.com/watch?v=dV4seLOFOOI>, son erişim tarihi: 22.04.2024
- URL 4. Smith Janet Gwendolyn. “Ulfert Wilke (1907-1987)”, <https://www.jgsart.com/ulfertwilke.html>, son erişim tarihi: 25.07.2024
- URL 5. <https://www.lawrieshabibi.com/artists/159-mohamed-ahmed-ibrahim/>, son erişim tarihi: 12.07.2024
- URL 6. <https://www.artmajeur.com/joaquinamayar>, son erişim tarihi: 27.05.2024
- URL 7. <https://www.artnet.com/artists/victor-ekpuk/head-3-fmsmbQf3LYniwITCQ4Mm7Q2>, son erişim tarihi: 31.01.2024
- URL 8. <https://www.artnet.com/artists/afrika-sergei-bugaev/semiosis-from-the-series-codex-D9eY2mNVj579JP4vebHFQ2>, son erişim tarihi: 17.05.2024
- URL 9. <https://www.artnet.com/artists/max-ackermann/ohne-titel-VA9puOe5-vXi4f0KVFCsDw2>, son erişim tarihi: 17.05.2024
- URL 10. <https://www.artnet.com/artists/paul-klee/in-bl%C3%BCte-T8W7T8ppdpP-jM7gswkyeA2>, son erişim tarihi: 20.06.2024
- URL 11. <https://www.artnet.com/artists/paul-klee/zeichnung-zu-25-d-2-nCABqtUc0cN-JiIPBrvZYg2>, son erişim tarihi: 20.06.2024
- URL 12. <https://www.artnet.com/artists/mario-carre%C3%B1o/figuras-J-cLwmmSFoTxctoh36H6bQ2>, son erişim tarihi: 29.05.2024
- URL 13. <https://www.artnet.com/artists/bradley-walker-tomlin/3>, son erişim tarihi: 02.07.2024
- URL 14. <https://www.artnet.com/artists/ulfert-wilke/two-ways-vAstQBCy02XeLztOAj5nqg2>, son erişim tarihi: 02.07.2024
- URL 15. <https://www.artnet.fr/artistes/bernard-maurice-quentin/ecriture-imaginaire-BDwMkGUz8KAyWm52fl04g2>, son erişim tarihi: 06.07.2024
- URL 16. <https://www.artnet.fr/artistes/bernard-maurice-quentin/composition-signe-%C3%A9criture-84Rq-5L6jrAyh4TPtxF6ew2>, son erişim tarihi: 06.07.2024

- URL 17. <https://www.artnet.com/artists/roger-bissi%C3%A8re/>, son erişim tarihi: 23.07.2024
- URL 18. <https://www.artsy.net/artwork/victor-ekpuk-tete-a-tete-1-1>, son erişim tarihi: 31.01.2024
- URL 19. <https://www.artsy.net/artwork/ulfert-s-wilke-rosc>, son erişim tarihi: 26.06.2024
- URL 20. <https://www.artsy.net/artwork/ar-penck-ohne-titel-41>, son erişim tarihi: 06.07.2024
- URL 21. <https://www.bonhams.com/auction/24982/lot/102/ulfert-wilke-1907-1987-untitledcirca-1967oil-on-canvasassigned-with-artists-cypher-and-a-67height-48in-122cm-width-48in-122cm-sight/>, son erişim tarihi: 02.07.2024
- URL 22. <http://cimarts.net/>, son erişim tarihi: 02.05.2024
- URL 23. <https://www.christies.com/en/stories/eight-contemporary-middle-eastern-artists-to-know-in-2023-4d03f39d20f64aeb88dbcbe6f7a91743>, son erişim tarihi: 16.07.2024
- URL 24. <https://galerieballesteros.fr/en/portfolio-items/bernard-quentin-1923-2020/>, son erişim tarihi: 26.07.2024
- URL 25. https://www.facebook.com/juliopinovarens/posts/724692677734894?locale=zh_CN, son erişim tarihi: 28.06.2024
- URL 26. <https://www.mutualart.com/Artist/Victor-Ekpuk/ABA77B23A9158E57/Exhibitions>, son erişim tarihi: 31.01.2024
- URL 27. <https://www.mutualart.com/Artwork/Affiche-de-l-exposition-Constellations-/AE16F7EED2E91F1A>, son erişim tarihi: 10.06.2024
- URL 28. <https://octobergallery.co.uk/artists/owusu-ankomah>, son erişim tarihi: 31.12.2023
- URL 29. <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2020/this-too-shall-pass/mohamed-ahmed-ibrahim-untitled-blue>, son erişim tarihi: 16.06.2024
- URL 30. <https://www.sothebys.com/en/buy/auction/2018/the-collection-of-martha-hyder-online/ea2e36b2-0486-4c95-94a3-385aa8dbd832>, son erişim tarihi: 10.07.2024
- URL 31. <https://www.gottliebfoundation.org/painting-1950-1959>, son erişim tarihi: 22.06.2024
- URL 32. <https://www.vanguardgirl.org/blog/2020/3/8/adolf-gottlieb>, son erişim tarihi: 16.07.2024
- URL 33. <https://vladey.net/en/artist/sergey-bugaev-afrika>, son erişim tarihi: 22.07.2024
- URL 34. <https://www.wikiart.org/en/adolph-gottlieb/division-1948>, son erişim tarihi: 22.06.2024
- URL 35. <https://www.wikiart.org/en/bradley-walker-tomlin/all-souls-night-1947>, son erişim tarihi: 02.07.2024
- URL 36. <https://www.wikiart.org/en/ulfert-wilke/california-1967>, son erişim tarihi: 26.06.2024
- URL 37. <http://www.kutluyol.org.tr/kozmolojik-bir-kagan-oguz-kagan-1>, son erişim tarihi: 26.07.2024